

تذکره خطاطان هرات و ماجراهای آن

چندی پیش در گفت‌وگویی که با فرزند استاد عبدالرئوف فکری سلجوقی داشتیم سخن از یک انتحال و سرقت بزرگ ادبی به میان آمد و آن داستان ارسال «تذکره خطاطان هرات» نخستین اثر استاد فکری توسط ایشان در سال ۱۳۱۷ به کابل جهت چاپ بود که بعد از یازده سال تأخیر و یکی دو بار اصلاح سرانجام به نام کسی دیگر (علی احمد نعیمی) در کابل به چاپ رسید که استاد در این خصوص ترجیح داد سکوت پیشه کند و دم نزند. اکنون بعد از ۸۱ سال از ارسال این کتاب به کابل و ۷۰ سال از چاپ آن به نام کسی دیگر، بهزاد سلجوقی فرزند استاد این ادعا را به قلم خویش مطرح کرده که پدر در نگارش آن اثر مرارت‌ها کشید و تحمل این که کتابش به نام دیگری شود برایش بسیار سنگین بود اما گویا چاره‌ای نبوده است.

در ادامه نویسنده مطلب موضوع دیگری را نیز طرح کرده که بار دیگر کتاب استاد فکری (ذکر برخی از خوش‌نویسان و هنرمندان) در سال ۱۳۵۳ توسط میر عبدالعلی شایق هروی کامل در متن و پانویس کتابی نقل می‌شود اما در روی جلد کتاب نام کسان دیگری می‌آید. این‌جا نویسنده از گفت‌وگو و مباحثاتی که با شایق داشته نیز پرده برداشته است. با بررسی‌ای که نگارنده بین دو کتاب «ذکر برخی از خوش‌نویسان و هنرمندان» و نیز «خطاطان و نقاشان هرات از ادوار تیموری تا نخستین جمهوری» انجام داد این دو اثر را در محتوا هم‌سان اما در عناوین متفاوت یافت. حال این‌جا این پرسش مطرح می‌شود که تتبع و نگارشی که جناب شایق برای این کتاب انجام داده‌اند چه بوده و چه بخش‌هایی را شامل می‌شود؟ به هر روی دریچه این بحث اکنون این‌جا باز شده است و مؤسسه پژوهشی بایسنغر پی‌گیری و تحقیق آن را به پژوهشگران وامی‌گذارد.

سردبیر

دانشمند و پژوهشگر توانا محترم ددکتور ضیل "فضلی"

سلامتی و سعادت جناب عالم و عصار فاضل محترم سلام توأم با پروری از درگاه ایزد منور آرزو مندیم.
 من نویسنده نبوده و بازبان لکن سطر می چند سمع خوانندگان دانشمند میرسانم و اگر سهو اشتباهی
 در اعلام و انشا رخ داده باشد معذرت مرا بپذیرند.
 خطاطان و نقاشان از ادوار تیموری تا نخستین سگ در جمهوری شاه دروان داد و خان
 و متن رساله (صورتگران و خوشنویسان هرات در عصر تیموریان تالیف علی احمد نسیمی) و حاشیه
 پای و رقی از عصر تیموریان تا آغاز قرن معاصر تتبع و گردآوری مرحوم میر عبدعلی شایق هردی
 بصورت رساله در ۲۵ سرطان سال ۱۳۵۳ در کابل به چاپ رسیده است.

مرحوم شایق در آغاز کار رساله شان نزد من آمدند اظهار د اصرار داشتند تا
 متن رساله دیباچه دوست محمد گوانثانی تالیف شان دروان پدرم استناد فکر سبب و قریب در قرن آن رساله
 زیر رساله علی احمد نسیمی گنجانیده درج و ثبت گردد که من با ایشان موافقت نداشتیم و
 و راضی نبودم چنین کاری انجام بگیرد و لیس مرحومی نظرم سلسله دیده گرفته و آنرا انجام دادند
 علت یافتاری من این بود که ذیل به شرح و تفصیل آن می پردازم.
 در روزهای جموش دروان پدرم مصروف تتبع و نگارش آثار باستانی بود
 و ما برادران هر یک عبد الرحمن فریدون و شاد دروان حسین و فنا زیر نظرشان مصروف تمرین
 مشق خطاطی و میناتور بودیم و تعداد انبوه از کتاب تاریخ و ادبی در اطراف و
 ماحول خانه جهت مطالعه، کاوش و ریسرچ قرار داشت. در بین کتاب نظرم به کتابی
 افتاد که قطع و صحافت خوبی داشت و با سر لوحه تذهیب آذین و مطالب آن بانای
 خطاطی شده بود. از شاد دروان پدرم پرسامون آن جو یا شدم و گفتم چرا این اثر از رزوه
 و تاریخ را بر زیور چاپ آورسته نمی نمایند. در پاسخ برابر من علت نشر و چاپ و سرگذشت
 آنرا به تفصیل ارائه نمودند.

بیان دوباره آن تکرار حسن می‌شود. مطالب که چندین سال قبل شرح داده بودند بهترات شرح حال آن ساله از نوشته و تقریر خودشان که در صفحه ۹۸) دیباچه دوست محمدگوشانی درج و ثبت شده دانشمندان و علاقه‌مندان می‌توانند مطالعه فرمایند.

در سال ۱۳۱۷ خورشیدی بنام تذکره خطاطان هرات تالیف نموده بودم که قسمتی از آن بطور مسلسل در نمرات مجله ادبی هرات (دوره اول بطبع رسید و تمام آن کتاب را بسال ۱۳۱۸ از انجمن ادبی هرات برایت مستقل مطبوعات در کابل فرستادم تا اگر تالیف طبع باشد بچاپ رسد که پس از شش ماه نسخه با انجمن ادبی سترو تانگید شد که کوشش شود تا برخی از خطاطان دیگر که ذکر آنها درین ساله نیامده افزوده شود من هم از تنگی حوصله آنرا بین کتابهایم انداختم و دیگر بآن نپرداختم تا سالی چند بر آن گذشته، روزی آنرا برداشتم و به تعدیل آن مشغول شدم و پاره بر آن کار کردم که در همان موقع رساله بدستم افتاد (صورتگران خوشنویسان هرات در عصر تیموریان) تالیف دانشمند ارجمند جناب دقاسمی محمد نعیمی دیدم که آن عزیز این حق را بدستی ادا فرموده و کتابی درباره هنرمندان هرات پرداخته اند که جای تالیف دیگری در این باره باقی نمی‌ماند.

چون دیدم که این خدمت را بدستی انجام نموده اند و هم درباره برخی از خطاطان متأخر به مجله ادبی هرات و مضمون من حواله داده اند و هم کتاب ایشان جامع و مکمل بطبع رسیده بود و کتاب من اگر بطبع میرسد روی گردانی مختصر از سال صورتگران و خوشنویسان در نظر جلوه گر بود بکلی از آن صرف نظر نموده در گوشه نیا نش گذارم. مگر در این رساله (دیباچه دوست محمد) از تذکره خطاطان هرات که آنرا متروک گذاشته بودم تا صدی استفاده نمودم.

(۳)

میدانم پدرم خیلی با حوصله و با تحمل بود و نمیخواست کسی آزرده خاطر شود .
 یاد آوری شان در ساله دوست محمد گواشانی خورد میرساند که با کنایه و لفاظی مخمرمانه
 از آن صرف نظر کرده به مقابله و مناقشه نپرداختند . با جرأت گفته میتوانم که یک
 سرقت ادبی و هنری بوده و خلاف نورم ما مطبوعاتی صورت گرفته بوده است . گرچه
 سالیان تنمادی از آن سپری شده و سودی هم نخواهد داشت ، کنجکاردی قضاوت
 را به اهل تحقیق میگذارم .

کسانی که اثر ادبی و یا هنری از خود بجا میگذارند بداند و متوجه باشند
 که چنین افرادی متأسفانه در جامعه و کشور عزیز ما افغانستان وجود دارند که
 به چنین اعمالی دست می یازند .

در اینجا لازم میدانم و قابل یاد آوری است که مرحوم شایق در رساله نعیمی
 پاورقی مارا که از دیباچه دوست محمد گواشانی گرفته گاهی مکمل و زمانی با تغییر عبارات ثبت نموده
 و گاه گاهی از پدرم نام گرفته اند . اگر تمام تحشیه ما و پاورقی مارا در شان بررسی شود وقت
 زیادی را دربر میگیرد ، بطور خلاصه بعضی از پاورقی مارا بطور نمونه در اینجا یاد آور میبوم .

پیر علی رساله گواشانی صفحه ۵۶ مقایسه شود	پاورقی رساله شان
محمود نزهت صفحه ۵۳ پاورقی رساله شان	
مولانا ولی الله صفحه ۶۲	

ناگفته نباید گذشت مرحوم شایق در همین رساله خودشان نشان و خطاطان
 معاصر هرات زحمات زیادی را متقبل شده و درین اثر نیز از پاورقی مارا دیباچه دوست محمد گواشانی
 استفاده شمر نموده اند . روح شان شاد و یادشان گرامی باد . بهزاد سلجوقی رساله ۱۳۹۸ خورشیدی

نامه بایستغوث ، شماره نخست ، ۱۳۹۸ خورشیدی

دانشمند و پژوهشگر و گران قدر محترم دوکتور خلیل "فضلی"
 و در خواست
 احترامات خود را بشما و فائیل محترم تقدیم میدارم. به اس تماس میفونی
 جناب عالی پیرامون سرگذشت تذکره خطاطان هرات تا ایف شاد در ایلام استه فکر میفرمایید
 معلومات خواسته بودید که چرا به چاپ نرسید و علت آن چه بوده است. آنچه من
 دیده و از پدرم شنیده و شاهد معنی و زنده هستم. اینک با قلم شکسته و نارس
 و ناتوان طور فشرده در صفحه اول نگارش من که به شما ارسال گردیده بیان شده
 خدا کند پاسخ درستی ارائه داده باشم امیدوارم مورد دلچسپی شما و عدا تمندان
 قرار گیرد. شاد و مسرور و سر بلند باشید.

ارادتمند شما
 بنیاز در بجز قلم نکند
 ۲۰۱۹
 ۱۳۹۸

